

Emil Stokkevåg

En kommentar til Lucretius' De rerum natura 1.1-49

Venus' rolle og fremstilling

Bacheloroppgave i Antikkens kultur og klassiske fag

Veileder: Staffan Wahlgren

Mai 2020

Emil Stokkevåg

En kommentar til Lucretius' De rerum natura 1.1-49

Venus' rolle og fremstilling

Bacheloroppgave i Antikkens kultur og klassiske fag
Veileder: Staffan Wahlgren
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

	side
Innledning.....	2
Liv og referanser.....	2
Overlevering.....	3
Lucretius' innflytelser.....	4
Bruk av mytologi.....	5
Gjendiktning – De rerum natura 1.1-49.....	8
Kommentar.....	10
Litteraturliste.....	21

Innledning

Lucretius skrev *De rerum natura* (herfra kalt DRN), et stort læredikt på omkring 7400 verselinjer som tar for seg verdens oppbygning fra grunnvollen og opp, følgende strengt epikureismens læresetninger. Han ga seg selv friheten til å skrive i veltalende heksametre og bruker gjerne myter, poetiske virkemidler og bilder av guder for å formidle Epikuros' lære. Når vi vet at epikureismen fastsetter at gudene ikke har noen kraft eller påvirkning på vår verden, og at Epikuros selv forkastet dikt og foretrakk et enkelt språk som ikke gav rom for misforståelser, er det grunn til å sette et spørsmål ved Lucretius' valg og bruk av formidlingsform og stoff. Videre er verket langt, og den som vil analysere deler av det må nødvendigvis se på verkets helhet og utvikling. Når jeg i denne kommentaren skal se på Venus' rolle og fremstilling i de første 49 linjene av bok I, vil jeg da innlede med en gjennomgang av Lucretius' liv, overlevering og innflytelser, for så å gjennomgå hans bruk av mytologi generelt. Videre er linjene gjendiktet til norsk heksameter, og i kommentaren er fokuset på Venus' flyktige rolle og fremstilling, og den leter etter noe av Lucretius' *vera ratio* i de mytologiske bildene som presenteres i disse linjene. Alle oversettelser er mine egne.

Liv og referanser

Det vi vet om Lucretius, utenom det vi kan utlede fra hans verk, er at han skal ha levd fra ca. 95 f.kr til 55 f.kr og at han skrev dette ene verket DRN. Det er flere referanser fra antikken til Lucretius, men fra hans samtid finnes det kanskje¹ bare én. Fra samtiden er det snakk om en kommentar av Cicero skrevet 54 f.kr i et brev til Quintus: *Lucreti poemata ut scribis ita sunt, multis luminibus ingeni, multae tamen artis.*² «Diktene av Lucretius er slik som du skriver, med mange lys av et skarpt intellekt og likevel av stor kunstform.» Om dette betyr at DRN eller deler av den var i sirkulasjon i Lucretius' levetid, eller fordi han nylig hadde dødd er usikkert. Ciceros ros burde heller ikke tas som en helhetsvurdering av verket siden vi ikke vet hvor mye han satt med, også bare som ros for hans poesi, og ikke nødvendigvis hans filosofi som vi vet Cicero var uenig med. For ettertiden har også Vergils *Georgica* blitt bredt akseptert som inspirert av Lucretius, og at han i disse linjene nevnes: *Felix, qui potuit rerum cognoscere causas atque metus omnis et inexorabile fatum subiecit pedibus strepitumque Acherontis avari.*³ «Lykkelig er han som kunne forstå tingenes årsaker, og kastet for føttene hver frykt, den uforanderlige skjebnen og skvulpingen av den grådige Acheronelven.» Vergil

¹ Kanskje fordi dødsdatoen ikke er sikker, og noen setter den til nærmere slutten av 50 f.kr.

² Cicero *brev til Quintus* 54 f.kr 2.9.

³ Vergil *Georgica* 2.490-93.

komprimerer med de linjene kanskje de fire viktigste aspektene ved diktet, at kunnskap om verdens årsaker vil føre til en forkastelse av enhver frykt, ideen om at skjebnen er bestemt og at det er liv for mennesket etter døden.⁴ At Vergil hadde god kunnskap om DRN er utvilsomt og referansen antyder en beundring for lykken Lucretius angivelig oppnådde. Der er òg flere referanser til Lucretius i nær ettertid av lik anerkjennelse for verket.⁵ Denne beskrivelsen står i kontrast til beskrivelsen av Hieronymus som i et verk kalt *Chronicon* omkring 300 år senere skrev at Lucretius ble gal av en kjærlighetsdrikk og skrev sine bøker imellom perioder av galskap, og endte til slutt sitt liv med selvmord. Den siste beskrivelsen ble lenge ansett som troverdig, men nå i dag dømmes den som tvilsom på grunn av Hieronymus' kristelige opposisjon mot DRN og at han søkte å diskreditere Lucretius. Den står heller ikke i samsvar med Vergils beskrivelse av hans lykke. I DRN nevnes også Memmius, hvem diktet er dedikert til og som skal ha vært pretor i 58 f.kr. Hvilken relasjon Lucretius hadde til denne personen er usikker: om han skrev dette diktet til han som likemann som prøvde å overtale sin venn, eller som klient for en mektigere mann, avhenger av Lucretius' posisjon, hvilken vi ikke vet så mye om. Memmius skal også ha vært patron for andre diktere, som Catullus og Cinna, så en kan jo spekulere i at Lucretius hadde en lignende posisjon som de.⁶

Overlevering

Verkets overlevering og tekstkritikk bør også nevnes, siden linjene 1.44-49 er noe omstridt. DRN ble nemlig lite lest i middelalderen, kanskje pga. verkets anti-religiøse synspunkter. For der er få⁷ referanser å snakke om frem til Poggio Bracciolinis gjenopptagelse av verket i 1417 under konsilet i Konstanz, akkurat hvor er ikke lett å si⁸. Manuskriptet han fant, kalt π , har ikke overlevd til vår tid, men flere kopier av det finnes, hvilke manuskript i dag faller under fellesbetegnelsen *Itali*. Verket fikk nytt liv med denne gjenopptagelsen og kopier fra Italia florerer i renessansen. Likevel bygger dagens utgaver på andre manuskript, hvis historie Karl Lachmann redegjorde for samtidig som han satte standarden for all tekstkritikk frem til vår tid. Ifølge han var ms. π en kopi av et eldre manuskript kalt Oblongus (O). Videre argumenterte han for at en tapt arketype, kalt ω , var grunnlaget for ms. O sammen med ms. Quadratus⁹ (Q) og to andre fragmentariske mss. GV og U. I sin utgave rekonstruerte han DRN

⁴ Sedley, D. Zalta E. N. (ed.) (2018).

⁵ Nepos *Atticus* 12.4, Ovid *amores* 1.15.24.

⁶ Bailey (1947): s. 597-599.

⁷ Reynolds, L.D. (ed) (1983): s. 220-21.

⁸ Reynolds, L.D. (ed) (1983): s. 221, det vi vet er at det ikke var i et lokalt kloster, om plassen sier han bare at det var på en «locus satis longinquus».

⁹ Oblongus og Quadratus har fått sine navn fra deres format.

og viste hvordan manuskriptenes felles arketype sannsynligvis må ha sett ut. Det er i denne tradisjon linjene 1.44-49 er kontroversielle, hvor det i linje 1.50 refereres til en referent som ikke finnes¹⁰, og på grunn av passasjens kinkige plassering rett etter lovprisingen av Venus er det blitt argumentert for at det enten måtte være en lacuna eller at linjene tilhørte en annen plass i diktet.¹¹ Passasjen dukker også opp i diktet igjen ved 2.646-651, noe som også har lagt grunnlaget for denne debatten. Mer nylig forskning, som vi skal se, argumenterer for at denne passasjen ikke er inkonsistent med Lucretius' stil, spesielt i hans iver etter å bryte mytenes illusjoner.

Lucretius' innflytelser

Som nevnt bygger DRN på Epikuros' lære og gir han den største lovprising for å ha gitt menneskeheten den viktigste og største oppdagelsen, dvs. læren om tingenes natur som med rett fornuft fører til *summum bonum*, det høyeste godet. Uten Epikuros hadde det ikke vært noen DRN – Lucretius' inspirasjon kom i stor grad ut av ønsket om å spre Epikuros' budskap, han som selv hadde oppnådd *ἀταραξία*¹², en tilstand bare opplevd av gudene før han. DRN er dertil en av våre beste kilder til hva som må ha stått i et verk av Epikuros kalt *Περὶ Φύσεως*, gresk for om naturen, som var et vanlig navn for greske verk som søkte å forklare naturens utvikling og grunnprinsipp. I denne tradisjonen står òg de førsokratiske filosofene Empedokles og Parmenides som, selv om Lucretius ikke var enig i deres naturfilosofier, ser ut til å ha inspirert formen av diktet, og kanskje noe av stoffet.¹³ Begge skrev slike verk om naturen i vers, og DRN har i likhet med dem lånt virkemidler som utvidet simile og repetisjon fra epikken. Parmenides' innflytelse, om enn vag, ser vi i bruk av episke og mytologiske motiv for filosofi i verseform.¹⁴ Empedokles' spor er mer markant, og han er selv nevnt med rosende ord i DRN, jf. 1.716-41. Fra Empedokles er det hans presentasjon av de skapende (kjærlighet) og ødeleggende (strids)-kreftene, henholdsvis kalt *Philia* og *Neikos*, som er av interesse for oss. Men forholdet til Empedokles kan sees på flere plasser, og er godt dokumentert.¹⁵

Lucretius så også på seg selv som en etterkommer av Homer og Ennius som begge skrev episke dikt. De er begge nevnt ved navn og prises for sine evige bidrag til diktekunsten men

¹⁰ 1.49-50: nec bene promeritis capitur neque tangitur ira / Quod superest, vacuas auris animumque sagacem.

¹¹ Bailey (1947): s. 585-588, Bailey mener selv linjene bør stå, men gir en god oppsummering av tidligere forsøk på forklaringer.

¹² Den øverste sinnstilstand ifølge epikureismen, en kontinuerlig uforstyrret og ro.

¹³ Empedokles' innflytelse sterkt argumentert av Sedley (1998).

¹⁴ Gale (1994) s. 58-59.

¹⁵ Gale (1994) s. 61-75.

blir også kritisert for å spre misinformasjon om guder og livet etter døden, jf. 1.112-135, og Lucretius hevder sin plass som dikter ved de veiløse stedene av Pierides-musene i 1.929ff. for sitt enestående valg av tema og for sin kamp mot gudfryktighet.¹⁶ Det er en spesiell tradisjon Lucretius setter seg i. Begge eposene er jo kjent, og var det i samtiden, for sin sterke innflytelse på kulturen og skolegangen av grekerne og romerne. Deres dikt er jo slik monumentale og gitt evig for husken, og i Lucretius' syn er kanskje hans dikt det som skal følge i deres fotspor, og rette opp der de gikk feil. Han setter opp en gigantisk oppgave for seg selv, og selv om han regner seg blant disse forfatterne, er hans dikt vidt regnet som didaktisk. Til slutt er det verdt å nevne to hjelpere som var med i skapelsen av diktet, en som hans *socia* og gudinnen av kjærlighet i Venus og senere musen Kalliope, hvis kraft han kaller på i bok 6. Temaet for oss blir særlig Venus' rolle, men først er det naturlig med en gjennomgang av Lucretius' bruk av myter og guders navn.

Bruk av mytologi

Hvordan skal vi takle Lucretius' bruk av myter hvems læremester fordømte dem? Flere tilnærminger har blitt prøvd gjennom tiden, som Patins innflytelsesfulle *L'Anti-Lucrèce chez Lucrèce*-utsagn i 1868 som hevdet at epikureeren Lucretius ikke helt klarte å skille seg fra det religiøse og at en del av han underbevisst klang seg til det mytologiske og spirituelle, særlig i hans invokasjon av Venus. Denne ideen har gitt grobunn for mye videre forskning, hvor Lucretius' lystige bruk av myter sees på som problematisk og inkonsistent med resten av verket.¹⁷ Selv om meningene i dag ikke er samstemte, er der sterke argumenter for å se på Lucretius bruk av myter som konsistent med resten av hans produksjon. For å vise dette vil jeg presentere to argumenter fra Lucretius selv: 1. at Lucretius tilstår at han tilslører epikureisk filosofi med tiltrekkende ord i «honninglinjene» 1.934-950; 2. at Lucretius gir en konsesjon til bruk av gudenavn for ting i *Magna mater*-linjene 2.644-660.

«Honninglinjene» kaller jeg slik fordi Lucretius her forklarer hvordan han pryder den epikureiske filosofiens rand med honning for å gjøre de vanskelige erkjennelsene lettere å svelge. Sett sammen med Venus' vårlige ansikt og voldsomme invokasjon, kan linjene leses som en tilståelse av at det skjønne omrisset av verket, dets vers og vakre linjer, bare er til pynt, og at en vil bli lokket inn av søtsakene, men at en etterpå, villig eller ei, vil sitte med den hårde sannhet om tingenes natur, som til slutt vil gjøre mer godt enn vondt. *Magna mater*-

¹⁶ Gale (1994) s. 106-109.

¹⁷ Gale (1994) s. 1, se òg fotnote 11 ovenfor.

linjene sier at det er lov å bruke guders navn for ting, som Bacchus for vin, og Ceres for korn og at jordkloden kan kalles moren av gudene så lenge det er uten overtro. I de første linjene av verket stilles Venus synonymt med *voluptas* og med en ren gudinne. En førstegangsleser som ikke ante noen fare blir tvunget til å se tilbake på Venus' beskrivelse med en klype salt, og linjene utøver en didaktisk funksjon hvor leseren må revurdere det som han leste tidligere i teksten. Disse «tilståelsene», eller påstandene, gir et innblikk i hva som skjuler seg bak poesien, mytene og gudene i DRN. Når sant skal sies, venter Lucretius også ikke lenger enn til linjene 1.44-49 for å fortelle oss om gudenes rolle i verden. En kan påstå at de to argumentene fra Lucretius selv viser at han var bevisst på effekten og fremstillingen av Venus som tillokkende og et navn for noe annet enn hun gis ut for. En slik tolkning av Lucretius' egne ord bygger på den antagelsen at hans verk er konsekvent i sin bruk av mytologi.

Ifølge Monica Gale bryter Lucretius konsekvent ned myter og mytologi ved å forklare hva det egentlige sanne er etter hver slik ekskursjon. På denne måten kan Lucretius ta i bruk det rike poetiske språket og virkemidlene uten å mislede leseren til overtro. Myter var ikke nødvendigvis løgnaktig, men brukt på rett måte kunne de si noe sant på en lett begripelig måte. Slik styrer han leserens reaksjon ved å sammenstille *vera ratio* rett etter myten.¹⁸ Venus' rolle, selv hvor kompleks, kan sies å følge denne logikken, men ettertidens usikkerhet, som hos Patin, viser at Lucretius kanskje ikke var så vellykket som han ønsket i dette. Vi kan derfor påstå at linjene 1.44-49 ikke er ukarakteristiske for Lucretius' stil og at Venus' rolle, tolket på rett måte, kan si oss noe Lucretius mente var sant. Videre sier hun at det er kommet en viss enighet om at Venus er en symbolsk figur i nær relasjon til Empedokles' *Philia* som enten er *voluptas*, i betydningen glede eller lyst, eller som det generative aspektet av naturen, eller faktisk begge.¹⁹

Å si at Venus er det generative aspektet av naturen er en sannhet med modifikasjoner. Clay hevder nemlig at Venus' ansvarsområder etter hvert i verket relegeres til vårens blomstring, sex og forplantning i *magna mater*-linjene og bok 4, og at *natura* tar over den styrende rollen. Bevegelsen begynner allerede i linjene 1.56-57 hvor *natura* er den skapende og ødeleggende kraften.²⁰ Venus beholder da rollen som *voluptas*, *species verna diei* og forplantning gjennom diktet, men underordnet *natura* uten den autonomien vi ser i åpningslinjene. Dette sett sammen med bruken av *natura* i DRN, hvilken er nærmere den opprinnelige greske

¹⁸ Gale (1994): s. 154-55.

¹⁹ Gale (2007): s. 17.

²⁰ Clay (1983): s. 226ff.

betydningen av *φύσις*, altså skapelse og fødsel²¹, gir oss rammer for hvilken realitet vi skal forbinde med Venus. En skapende kraft i naturen som sørger for spredningen av frø må hun da være et bilde for, og lik som bokstavene gjør opp ordene i DRN, er hans henvendelser til henne ikke mer enn en tradisjonell invokasjon på den fysiske skapelsen vi kan se rundt oss i hele verden og som er med i skapelsen av selve diktet. Selv om åpningslinjene kan se ut til å inneholde slike frø av sannhet, er det blitt sagt at Lucretius likevel ender opp med å måtte rette opp Venus' flyktige rolle gjennom hele verket.²²

Generelt er også forbindelsen til Empedokles' *Philia*, også kalt Afrodite, tenkt på som en inspirasjon for Lucretius' Venus, og ytterligere hevder Sedley at åpningslinjene er ment å bli gjenkjent som en imitasjon av Empedokles' åpningslinjer.²³ For oss er det *Philia*'s rolle, som i Empedokles' kosmologi sammen med *Neikos* henholdsvis står for den skapende og ødeleggende kraften som gjør at ild, vann, jord og luft forandres til og fra ting. Denne dualismen blir i DRN samlet som en tosidig *natura* hvor skapelse og ødeleggelse er to sider av samme mynt, kanskje slik som Venus og Mars er bundet i *aeterno vulnere amoris* i 1.34.²⁴

²¹ Clay (1983): s. 83-87.

²² Sedley (1998): s. 66.

²³ Sedley (1998): s. 73, altså åpningslinjene til Empedokles' verk om naturen.

²⁴ Gale (1994): s. 220.

Gjendiktning – De rerum natura 1.1-49

- 1 Moren av Aeneas' ætt, som er lysten av menn og av guder
Nærende Venus, du, som under de himmelske varsler
basker deg i det skipfulle hav og de fruktfulle jordens
grøder, for med din kraft, gis hver art av de levende formen,
5 utbrutt og spirende opp, og besøker de nærende stråler.
vindene flykter fra deg, for deg og ditt komme, gudinne,
viker himmelens pust, og den kunstferdige jorden
springer frem blomster til deg, for deg skimrer havoverflaten,
og det samstemte hvelv som glimrer med vidstrakte stråler.
- 10 Så snart dette er røpt, det vårlige åsyn av dagen,
og vestavinden vokser seg sterk, frigjort og fruktfull,
varsler de himmelske fuglene om deg først, du gudinne,
og om din ankomst slik, med hjertene slått av din styrke.
derne går villdyr og fe igjennom de frodige enger,
15 strømmene krysser de òg: ja slik av det yndige kapret
følger en deg i slik lyst hvor enn du søker å lokke.
så over hav og de fjell, igjennom de rivende elver,
fuglenes løvdekte ly, og slettene blivende grønne,
her inspirerer du alt og frembringer lunefull attrå
- 20 ivrig igjennom hvert bryst slik at artene slektesvis sprer seg,
du som styrer med makt naturen av tingene alene.
uten din kraft gror ingenting mot de lyssalige kyststrøk,
heller ikke blir noe som helst lykkelig eller elskverdig.
For skriveverdige vers søker jeg deg som min partner,
25 hvilke jeg prøver å sette i dikt om naturen av allting
for vår Memmius gutt, som du i all tid, gudinne,
best ville fremheve slik, i alt overlegen og prydet.
Til slikt gi da evig mer sjarm til det sagte, gudinne.
Gjør da samtidig slik at de voldsomme plikter av hæren
30 hviler i dyssende ro, overalt gjennom havet og jorden.

For du alene kan verge oss alle med fredelig trygghet,
etter at krigerske Mavors regjerer krigenes ville
plikter, kaster han ofte seg bak mot ditt fang overvunnet
av det uendelige kjærlighets sår, og endatil blir han
35 liggende bakover slik, den fyldige nakke i hvile,
han fråtser grådige blikk, dernest gapende mot deg, gudinne.
pusten av utstrakte Mars, den henger ifra dine lepper.
Når denne lener seg mot ditt hellige vesen, gudinne,
øg du er over og rundt, øs ut de smigrende bønner
40 søkende trygghet og fred for romere, du den berømte.
Hverken er dette her mulig å gjøre for oss med likt sinne
i vår uenige tid, og ikke kan skuddet av Memmii
tåle å i slike ting være borte fra felleskapsrådet.
Faktisk må hele naturen av gudene gjennom sin styrke
45 sitte og nyte, med ypperste fred, den uendelige alder;
langt er den fjernet og atskilt fra egenskapene våre,
for den er fri ifra alle slags smerter og fri ifra farer,
værende sterk med sin kraft, og trengende ingenting av oss,
49 hverken tas bønner imot, og den røres ikke av sinne.

Kommentar

Utgave brukt for den latinske teksten er Loeb.²⁵

1.1-1.9 – Venus blir først kalt på som mor av Aeneas' ætt, og vi blir to ganger ført gjennom himmel, jord og vann med skjønne beskrivelser og Venus alltid nær.

Aeneadum genetrix, hominum divomque voluptas,
alma Venus, caeli subter labentia signa
quae mare navigerum, quae terras frugiferentis
concelebras, per te quoniam genus omne animantum
concipitur visitque exortum lumina solis: 5
te, dea, te fugiunt venti, te nubila caeli
adventumque tuum, tibi suavis daedala tellus
summittit flores, tibi rident aequora ponti
placatumque nitet diffuso lumine caelum.

- 1. Aeneadum genetrix:** Venus blir nevnt i første linje av verket. Vi minnes om at hun er mor av Aeneas, som er romernes stamfar, og vi blir med en gang trukket tilbake til Trojas fall og romernes opprinnelse. Det at forfall og oppreising får de første to ordene av diktet mener jeg ikke er tilfeldig, diktets mål er jo å overbevise leseren om at alt som skapes må falle for en dag og bli til noe nytt. *Genetrix* bygger òg en sterk forbindelse til skapelse, for alt hva vi skjønt får beskrevet i linjene frem til og med linje 1.20 beskriver hennes påvirkning på naturens og dens beboeres forplantning. **hominum ... voluptas:** en beskrivelse av Venus som guders og menneskers lyst. *voluptas* kan her leses som det epikureiske moralske idealet *ἡδονή*, jf. Bailey ad loc, og at Venus er med i realiseringen av dette. Idealet er ikke kanskje det en først ville trodd, sanselig glede, men heller en tilfredshet i fravær av frykt og smerte. **divomque:** = divum gen. pl.
- 2. alma Venus:** alma i betydningen nærende, hvis kraft vi nå skal få beskrivelser av. **caeli subter labentia signa:** under himmelens fallende tegn, altså befinner hun seg under himmelens legemer, stjernene og planetene. **2.-4. caeli ... mare ... terras:** en inndeling av verden i tre deler, her himmelen først så havet og jorden. De blir her representert som Venus' domene, og de blir snart gjentatt, jf. 1.6-9 og 1.10-20. Repetisjonen bygger opp inntrykket av Venus' herredømme og får sin avslutning med den sterke linjen i 1.21. I tråd med Empedokles' innflytelse, er det argumentert for at de 4 elementene får uttrykk her om vi tar med 1.5 ... *lumina solis* som ild.²⁶

²⁵ Rouse W. H. D. Smith F. M. (1924).

²⁶ Sedley (1998): s. 67.

3. **navigerum ... frugiferentis:** sammensatte adjektiv med røttene -ger og -fer er former Lucretius stadig bruker gjennom verket. Hva Venus' kraft rører ved er fulle av liv og frodighet. **frugiferentis:** tredjedeklinasjons ord bøyes gjennom hele verket med -is- endelse istedenfor -es.²⁷
4. **concelebras:** det første verbet vi møter på i diktet poengterer Venus' nærvær i de livsfylldige adjektivene og naturen de står til. **per te:** bruk av per som «ved hjelp av», ved hjelp av deg = gjennom din kraft. **4.-5. genus ... concipitur:** genus er subjekt av concipitur, og beskriver hvordan hver art av de levende tas opp per Venus' hjelp, 1.2 *alma*, den nærende kraft.
5. **lumina solis:** frekvent brukt av Lucretius for å bety livets lys, vist av Bailey ad loc. **concipitur ... exortum ... visit:** tas opp, og fremspringet besøker livets lys, *per te*, dvs. Venus. Der er nærmest blitt beskrevet en fødsel, bemerket av Bailey ad loc, med Venus som hjelper. Hun er den skapende gudinnen her.
6. **te ... te ... te:** dette er bruk av anafor, en repetisjon av første ordet i en setning, som her forsterker inntrykket av Venus' kraft og vidde. **dea:** Venus tiltales som gudinne, hvilket er problematisk for forståelsen av Lucretius' metode. Er dette et symptom på Patins L'Anti-Lucrèce chez, jf. s.5 innledningen, eller var han selvsikker nok på at diktet ville uansett lede til *vera ratio* og en eventuell forkastelse av denne ideen? **te ... caeli:** vindene og himmelens skyer flykter fra henne. Av mytologi ser vi her en gudinne som beroliger himmelen med sin nærværelse, med *vera ratio* kan vi kanskje se dette som den vårlige fordrivelsen av vinterens siste rivninger.
7. **adventumque tuum:** sett med forrige linje, peker dette kanskje mot 1.10 *species verna diei*. Venus, som våren, får søte blomster til å spire etter vinterens hårde kår. **daedala:** et spesielt adjektiv som binder *tellus* til den mytologiske Daedalus som var den ypperste håndverkeren.²⁸ **7.-8. tibi ... tibi:** igjen repetisjon av tu, denne gangen i dativ. Den første står til *summittit*, den andre til både *ridet* og *nitet*. De alle utfører behagelige gester for Venus og på den måten personifiseres de. **7.-9.tellus ... aequora ... caelum:** andre gang vi møter på denne inndelingen gjennom de ni første linjene. Venus' tenkte rike og popularitet vokser i vår fantasi, hun er ubestridt. Igjen, sett med *lumine*, har vi Empedokles' fire elementer, som forsterker inntrykket av den empedokleiske innflytelsen og allusjonen til hva hans Philia råde over.

²⁷ Catto (1998): s. 2.

²⁸ Frantuono (2015): s. 16-17.

8. **suavis ... summittit flores:** *suavis* som akk. pl., jf. *frugiferentis* linje 3, står i samsvar til flores, jf. Bailey ad loc.
9. **placatumque ... caelum:** sett med de følelsene *suavis* og *ridens* innstiller, og personifiseringen av naturen, får vi en ganske idyllisk beskrivelse av verden i vekst og harmoni. Senere i verket personifiserer Lucretius òg grunnstoffene når de inngår forbindelser²⁹, da på et mer «vitenskapelig» nivå. På samme måte som Venus etter hvert blir erstattet av *natura* viser dette at Lucretius hadde en bevisst kontinuitet og utvikling i sitt verk.

1.10-1.20 – en gjennomgang av Venus’ domene og lystige kraft. En sann episk åpning for diktet.

nam simul ac species patefactast verna diei	10
et reserata viget genitabilis aura favoni, aeriae primum volucris te, diva, tuumque significant initum percussae corda tua vi. inde ferae pecudes persultant pabula laeta	
et rapidos tranant amnis: ita capta lepore	15
te sequitur cupide quo quamque inducere pergis. denique per maria ac montis fluviosque rapacis frondiferasque domos avium camposque virentis omnibus incutiens blandum per pectora amorem efficis ut cupide generatim saecula propagent.	20

10. **patefactast:** = patefacta est, prodelisjon er brukt for å få metret til å gå opp. Dvs. når en vokal ender et ord og møter en vokal i starten av neste ord, men i motsetning til vanlig elisjon, går den andre vokalen går bort, og de slås sammen. Mest vanlig med *esse*.
- species verna diei:** våren kommer for dag, årstiden hvor ting spirer og gror, og hvor dyr parrer seg. Venus representerer ankomsten av våren, og i det romerske samfunnet ble hun feiret 1. april med festivalen Veneralia. *Aprilis* er også tenkt som derivert fra Afrodite, som kommer etter måneden *Martius*. Med dette i tankene, er det mulig å se denne kraften til Venus synonymt med våren, da ting vokser til liv, og at hun slukker de siste restene av Mars’ uvær. De er også, som i kalenderen, evig nært hverandre, og bindes av naturens nødvendighet til å føre sin gang. Igjen, med en slik lesing, får vi inntrykk av en begynnelse etter fall.

²⁹ Gale (1994): s. 39.

- 11. reserata ... favoni:** dvs. bevegelsen av den frigjorte og fruktbule vestavinden, altså den mest behagelige vinden som preger vårens start. **genitabilis:** Bailey hevder ad loc at genitabilis mest sannsynlig er nom. siden det ikke er i samsvar med Lucretius' vanlige bruk av genitive perifraser.
- 12. volucris:** akk. pl., se *frugiferentis* linje 3. **12-13: aeriae ... initum:** det er definitivt snakk om vårens begynnelse, og den omtales som Venus' begynnelse. **diva:** Venus blir igjen tiltalt som en gudinne, hun er da hittil i diktet en vårbringende gudinne. **12-20 primum / inde / denique:** en rekkefølge av ordenen ting skjer i og som binder dem sammen. Først de lufthøye fugler, så villdyr og de i frodige enger og elver. Deretter over hav, fjell og rennende elver, fuglenes løvdekte hjem og enger blivende grønne. Omfanget spres vidt, og alt samles i *omnibus incutiens*, som Venus driver med sin kraft til å bringe sine slekters gang videre. Hennes generative aspekt og gjennomsyrende lystige kraft gjennom alle ting er veldig prominent i disse linjene. At de ikke betegner en logisk rekkefølge er vist av Bailey ad loc.
- 13. percussae corda tua vi:** *percussae* står i apposisjon til *volucris*. Fuglenes vårlige røst inspireres av Venus' kraft og påkaller på den.
- 14. ferae pecudes:** et asyndeton typisk for Lucretius, altså manglende sammenheng. Her bør vi lese ville dyr og fe, ikke ville fe, vist av Bailey ad loc.
- 15. amnis:** akk. pl., jf *frugiferentis* linje 3. **ita capta lepore:** *capta* samsvarer til *fera* som slik er revet med av *lepore*, det skjønne og behagelige, eller den skjønne, Venus, på denne måten uttrykt gjennom midlets ablativ uten a/ab. Hensyn til versemål kan forklare dette, og senere spør Lucretius om *aeternum leporem* for *dictis* i 1.28. På denne måten er det mer logisk å se at *lepor* er noe Venus gir til ting, selv om hun òg sies å være skjønn.
- 16. te ... cupide:** *capta* som subjekt, de følger henne lystig. *cupide*, av Cupid, sønnen av Venus og Mars. Forespeiler dette ankomsten av Mars, og skal vi se produktet av deres kjærlighet som et tegn på verdens uforgjengelige union mellom skapelse og ødeleggelse? Om dette siste blir litt søkt, er det uansett et kløktig frempek.
- 17. montis ... rapacis:** begge er akk. pl., jf. *frugiferentis* linje 3.
- 18. frondiferas:** typisk adjektivsammenslåing av Lucretius, jf linje 3. **virentis:** akk pl. jf. *frugiferentis* linje 3.
- 19. omnibus ... amorem:** slående den beroligende kjærlighet gjennom hjertene i alle.

viser ad loc ble brukt av Ennius før i Ann. 114 og 131, av Lucretius 9 ganger i løpet av DRN og etterpå av Vergil i Georg. 2.47 og Aen. 7.660. Han mener uttrykket burde forstås som grensen mellom lyset av livet og mørket som var før.

23. neque ... quicquam: ... og ikke blir noen ting lykkelig eller elskverdig. Vi kan se 1.21-23 som en oppsummering av Venus' krefter og som en begrunnelse for hans påkalling av henne som hjelper i neste linje. For, hvis en slik gudinne fantes, hvem ville vel ikke velge henne som sin hjelper i å lage et vakkert dikt?

24. te sociam studeo: Venus påkalles nesten som en muse som skal hjelpe Lucretius i oppgaven med å skrive ned diktet. Ifølge det vi har fått vite så langt, kan jo ingenting skjønt skapes, eller noe i det hele tatt, uten hennes tilstedeværelse. Der er òg en mulighet for at Lucretius så et nært forhold mellom *socia* og *ἐπίκουρος*, som også betyr hjelpende. Det er blitt vist at et fragment fra Simonides tilkalte en muse og kalte henne *ἐπίκουρος*, og at det kanskje er herfra Lucretius drar denne inspirasjonen.³¹ På denne måten tilkaller han jo Epikuros selv, den personen som faktisk var den største inspirasjonen for hans verk.

25. de rerum natura pangere conor: *de rerum natura* er sannsynligvis tittelen ment for verket av Lucretius selv. Dette er klart når vi ser dette med verbet *pangere* som kan bety å komponere, i opprinnelig betydning å fastsette. Det er òg sannsynlig at denne tittelen er modellert fra titlene av Epikuros' og Empedokles' *Περὶ Φύσεως*.

26. Memmiadae nostro: *Memmiadae* er en patronymdannelse brukt av Lucretius for å få verset til å gå opp, siden *Memmio* ikke ville fungert. Han vier altså diktet her til Memmius, han som var pretor i 58 f.kr, og hvis forhold til Lucretius er uklart.

26-27: quem tu ... rebus: hvem du gudinne i all tid ville fremheve prydet i alle ting.

Venus bindes sterkt til Memmius og hennes rolle er også nå som en handlende guddom i hans favør. Videre hevdet slekten av Memmius at deres stamfar var Mnesthus, en mann fra Troja som var i Aeneas' følge, og dette skal ha vært nok for de til å ta Venus til seg som patrongudinne.³² En kan tro Lucretius hadde dette i tankene, og det kan sees på som et kompliment til Memmius. En slekt som varer så lenge er også med andre ord hjulpet av forplantningsevnen, altså det generative aspektet, og Venus' hjelpende hånd her kan forsones med hennes senere rolleskifte.

27. omnibus ... rebus: et poetisk virkemiddel hvor ordene stilles på yttersidene av linjen for å gi et bilde av alle ting, slik som ordene *omnibus* og *rebus* omslutter selve linjen.

³¹ O'Hara (1998): s. 69-74.

³² Gale (1994): s. 211.

28. quo ... da dictis: *da* er en imperativ form av verbet *dare* = å gi. Han beordrer gudinnen til å gi mer evig skjønnhet til de sagte ting på grunn av hennes ønske om å gjøre Memmius godt. Dette er da det første Lucretius spør av gudinnen. Memmius får sin plassering i diktet på en fornem plass med Venus' nærmest som skytsengel, og Lucretius bruker dette som et påskudd for ordren. **aeternum leporem:** som vi har sett, ville Lucretius sette seg inn i en tradisjon av diktere som allerede hadde oppnådd dette, altså Homer og Ennius.

1.29-1.37 – Den andre søknad om å lulle den forelskede krigeren Mars til fred.

effice ut interea fera moenera militiai	
per maria ac terras omnis sopita quiescant;	30
nam tu sola potes tranquilla pace iuvare	
mortalis, quoniam belli fera moenera Mavors	
armipotens regit, in gremium qui saepe tuum se	
reiiicit aeterno devictus vulnere amoris,	
atque ita suspiciens tereti cervice reposta	35
pascit amore avidos inhians in te, dea, visus	
equae tuo pendet resupini spiritus ore.	

29. -30. effice ut ... quiescant: *effice*, den andre befaling fra Lucretius til Venus, også i imperativ. Denne er større i omfang og viser oss at Venus også må være en fredsmegler for verdenen. Hun som styrer *rerum natura* har skapt en verden full av krig som hun nå blir bedt om å stoppe. En kan òg tenke seg at Venus her er som våren og Mars som høsten, så vel som skapelse etter ødeleggelse, og at det er kampen mellom grunnpartiklene som beskrives. Mennesker er jo også bare grunnpartikler i epikureismen. Ber Lucretius da bare naturen gå sin urokkelige gang? **fera ... militiai:** se bruken av *ferae* 1.14 hvor villdyr fulgte henne lystig, som nå er brukt om krigens herjinger. Den plutselige overgangen til krig, og kontrasten mellom harmoni og krig forsterkes av dette. **moenera militiai:** *militia* er gen sg. og *moenera* akk pl., og de er begge arkaiske former, henholdsvis av *militia* og *munus*, vist av Bailey ad loc.

30. per ... omnis: hele jorden er omsvøpet av krig. Dette står òg i kontrast til den harmoniske verden vi tidligere så Venus herske over, jf. 1.17 *per maria ac montis*. **omnis:** akk. pl. se *frugiferentis* linje 3, står til *terras*.

31. -32. sola potes ... mortalis: leseren blir påminnet den sterke linjen 1.21 ... *sola gubernas*, og om at hun alene kan hjelpe oss dødelige til en rolig fred. *tranquilla pace* minner om en beskrivelse av en sinnstilstand, altså *ἀταραξία*, hvilken for epikureerne var idealet og det

høyeste gode. Målet med hele DRN er å bringe folk nærmere dette idealet, og Venus' rolle, som i 1.28 må gi diktet *aeternum leporem*, er da også den som må redde mennesket ved å gi dem en ro like gudene. En kan se hvordan begge ordrene fra Lucretius sett på dette vis jobber for å oppnå samme ting.

- 32. mortalis:** akk. pl., jf. *frugiferentis* linje 3. **Mavors:** en arkaisk form for guden Mars, vist av Bailey ad loc. **32.-33. Mavors ... regit:** Mars ankommer diktet med tilnavnet *armipotens*, våpenmektig, og som hersker over krigens ville plikter. Han er romernes stamfar og Venus deres stammor, og slik som historien går i Odysseen er de elskere. Venus representerer fred og Mars krig, hun er forsoning og han splid. En kan dra paralleller mellom Venus til kvinner og Mars til menn, eller Venus til sinnelaget og Mars til det kjødelige. Hans herjinger kan også forstås allegorisk som høstens uvær, eller som motparten til Empedokles' *Philia*, altså personifisert kosmologisk ødeleggelse. Hans rolle er så bundet til Venus at den nødvendigvis må være like kompleks.
- 33. -37. in gremium ... ore:** en billedlig beskrivelse av Venus og Mars som har gitt et inntrykk av at Lucretius her beskriver et kunstverk, foreslått av Giussani. Vi ser da er et bilde av Mars som er tapt i sansene og Venus' øvrige stilling er et bilde på kjærlighetens gripende kraft, en kraft som Venus oser av.
- 34. aeterno ... amoris:** selv om Mars styrer krigenes herjinger, er han likevel *devictus* av kjærlighetens evige sår og slik bundet til Venus. Om det her er en parallell til Empedokles' *Philia* og *Neikos* som står for de skapende og ødeleggende kreftene, har Lucretius bundet dem i en uløselig binding, på samme måten som hans *natura* er både skapelse og ødeleggelse i ett.
- 35. -36. suspiciens ... reposta:** en beskrivelse av Mars liggende på ryggen slik gir et inntrykk av en overgivelse, han er ikke her den dominante av de to. Om han er avhengig av henne, er han som høsten, ødeleggelse og *Neikos*, motparten til meningen av fødsel i Lucretius' bruk av ordet *natura*. Det gir mening at Venus er dominerende når diktet begynner og våren slik kalles frem, slik som ødeleggelse er sterkest i slutten av diktet med pestens herjinger. **reposta:** = *reposita*, Lucretius varierer skrivemåten ifølge hva som passer metret, vist av Bailey ad loc.
- 36. pascit ... visus:** Mars er slik tatt av kjærlighet eller lyst og er så å si trollebundet. Denne beskrivelsen av kraftløse Mars i kjærlighet står i kontrast til kraftfulle Mars i krig, og videre forsterkes kontrasten mellom kjærlighet og krig, eller skapelse og ødeleggelse.
- 37. eque ... ore:** kysser han henne, eller søker han bare hennes lepper? Sterkt billedlig får vi det i hvert fall klart at Mars henger fra henne som en pladask forelsket sliten kriger. Selv

- 41. nam:** dette er begrunnelsen for imperativene 29 *effice* og 40 *funde*. **patriai:** gen sg., jf. *militiai* linje 29. **41.-43. neque ... saluti:** begrunnelsene er at folk ikke kan få i stand fred med likt sinnelag fordi de lever i en vanskelig tid og at Memmius ikke kan unnlate å hjelpe nasjonens sikkerhet. Er det en påstand om at Memmius ville tatt studiene sine om epikureismen mer seriøst om der ikke var krig, og da melde seg ut av politikken?
- 42. Memmi claro propago:** *propago* kan oversettes som ætling eller planteskudd. En kan tenke seg at en slik dobbelmening var gjort med vilje, og at Lucretius metaforisk forteller oss at Memmius fortsatt er umoden og har muligheten til å bli en bedre epikureer.
- 43. communi saluti:** oversettes av Bailey ad loc som «the safety of the state», altså det felles gode eller den felles sikkerhet.

1.44-1.49 – Gudenes sanne natur blir lagt for dagen.

omnis enim per se divum natura necessest
 immortalis aevum summa cum pace fruatur
 semota ab nostris rebus seiunctaque longe;
 nam privata dolore omni, privata periculis,
 ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
 nec bene promeritis capitur nec tangitur ira.

45

- 44. -49.:** disse linjene gjentas i diktet ved 2.646-651 og har som tidligere nevnt³³ en kontroversiell plass i diktet. De gjør klart det epikureiske gudesynet for leseren, at gudenes natur nødvendigvis nyter en evig form med den største fred, og at de dermed er fjernet fra all sorg og fare, og følgelig svarer de ikke våre bønner og berøres heller ikke av vårt sinne. Det er lett å se hvordan de tilsynelatende selvmotsigelsene har blitt sett på som problematisk. Men Lucretius var ikke ukjent med å bryte mytenes illusjon³⁴, og når han bruker de samme linjene senere i verket er det igjen på den samme avmytologiserende måten. Kommentaren frem til dette punkt er skrevet i avventing av disse linjene og forutsetter at jeg allerede tror at Lucretius i denne åpningen av diktet bevisst la noe av *vera ratio* i Venus' rolle. **necessest:** = necesse est, prodelisjon, jf. *patrefactast* linje 10. nødvendigvis, et sterkt ord og vi begynner her å bevege oss vekk fra honningen og inn mot en mer streng og bastant Lucretius.

³³ Se s. 2 om tekstens overlevering.

³⁴ Diskutert i innledningen om bruk av myter, s. 5-7.

- 45. immortali ... fruatur:** at enhver natur av gudene nyter evig udødelighet med den ypperste fred står i kontrast med den *natura* vi leste om i 1.1-43, og vi kan derfor skjønne at gudenes natur består av noe annet enn fødsel og ødeleggelse.
- 46. semota ... seiuncta:** denne naturen er fjernet og atskilt langt fra våre ting, altså fra vår verden, den hvor grunnpartikler skapes til og fra ting. Beskrivelsene av Venus og Mars mister sin troverdighet som faktiske gudebilder, men deres skapende og ødeleggende krefter fortsetter å være sanne. **ab nostris rebus:** minner om linje 1.43 *in talibus rebus*, som vi nå får vite deres natur er langt unna.
- 47. privata dolere omni ... periclis:** deres natur er fri fra all sorg og farer. De er evige og trenger ikke frykte døden, og de opplever ikke smerte i sinnet eller kroppen. Denne beskrivelsen, korrekt i henhold til Lucretius' *vera ratio*, er langt fjernet fra Mars, jf. linje 34 *aeterno vulnere amoris*.
- 48. ipsa ... nostri:** den er sterk med sine egne krefter og trenger ikke noe av oss.
- 49. nec ... capitur ... tangitur:** naturen av gudene vinnes ikke over av bønner og røres ikke av sinne. Dette er den harde erkjennelsen som kommer etter honningen og som vil føre til en mer sunn livsførsel ifølge Lucretius. Alle ordrene, jf. 1.28 *da*, 1.29 *effice* og 1.40 *funde*, fanges ikke opp av Venus. Endatil er Venus som beskrevet ikke en gud i det hele tatt ifølge disse kriteriene. En kan tenke seg at Venus, som honning og lokkelse, også er referanserammen for verdens blomstring for enhver religiøs og gudfryktig person, hvilke Lucretius ville vende til *vera ratio*. Når vi da får vite om gudenes sanne natur, består de tidligere beskrivelsen av forplantning, *voluptas*, og *verna species diei* som sanne og som en del av vår verden, og Venus blir da samtidig fratatt sin guderolle, siden hun er i disse tingene. At en religiøs person allerede følte seg slik overbevist etter de 49 første linjene kan jeg dog neppe tenke meg.

Litteraturliste

- Bailey, C. (1947) *De rerum natura libri sex*. Oxford University Press.
- Catto B. A. (1988/89) *Venus and Natura in Lucretius: "De Rerum Natura" 1.1-23 and 2.167-74*. *The Classical Journal* Vol. 84, No. 2. Sider 97-104.
- Catto B, A. (1998) *Selections from De rerum natura*. Wauconda, IL: Bolchazy-Carducci Publishers.
- Clay D., Bollack J.(ed), Laks A. (ed) (1976) *The Sources of Lucretius' Inspiration*, Études sur l'épicurisme antique, Cahiers de Philologie 1, Lille. Sider 205–27.
- Clay, D. (1983) *Epicurus and Lucretius*. Ithaca: Cornell University Press.
- Duban, J. M. (1982) *Venus, Epicurus and Naturae Species Ratioque*. *The American Journal of Philology* Vol. 103, No. 2. Sider 165-177.
- Fratantuono, L. (2015) *A reading of Lucretius' De rerum natura*. Lanham; Boulder; New York; London: Lexington books.
- Gale, M. (1994) *Myth and poetry in Lucretius*. Press Syndicate of the University of Cambridge.
- Gale, M. (2007) *Oxford Readings in Lucretius*. Oxford University Press. Oxford.
- O'Hara J. J. (1998) *Venus or the Muse as "Ally" (Lucr. 1.24, Simon. Frag. Eleg. 11.20-22 W)* *Classical Philology* Vol. 93, No. 1. Sider 69-74.
- Reynolds, L.D. (ed) (1983) *Texts and transmission: A survey of the latin classics*. Clarendon Press. Oxford.
- Rouse W. H. D. Smith F. M. (1924) *Lucretius. On the Nature of Things. Translated by W. H. D. Rouse. Revised by Martin F. Smith*. Loeb Classical Library 181. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sedley, D. (1998) *'The Empedoclean Opening'*, in D. N. Sedley, *Lucretius and the Transformation of Greek Wisdom*, Cambridge. Sider 1–34.
- Sedley, D. Zalta E. N. (ed.) (2018) *Lucretius*, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2018 Edition),
URL=<<https://plato.stanford.edu/archives/win2018/entries/lucretius/>>.
- Sparre T. (1978) *Lucretius om tingenes natur*. Oslo: H. Aschehough og Co. (W. Nygaard).
- Volk, K. (2002) *The poetics of latin didactic*. Oxford University Press.

